

30 χρόνια 1989: Μια βρόμικη συγκυβέρνηση για την κάθαρση της αστικής τάξης

2.07.19

Η ανακοίνωση του σχηματισμού της **κυβέρνησης Τζαννετάκη**, στις 2 Ιούλη 1989, προκάλεσε ένα πραγματικό πολιτικό σοκ με τη σύμπραξη της νεοφιλελεύθερης ΝΔ και του *Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου*, με κορμό το ΚΚΕ. Η ηγεσία του ΚΚΕ και του *Συνασπισμού* είχαν επιλέξει να βάλουν πλάτη για να ξεπεραστεί η αστάθεια του αστικού πολιτικού συστήματος μετά τις εκλογές της 18^{ης} Ιουνίου, που ανέδειξαν πρώτη τη ΝΔ χωρίς αυτοδυναμία.

Το **πρόσχημα** ήταν η «**κάθαρση**» από τα σκάνδαλα του ΠΑΣΟΚ, ειδικά αυτό του Κοσκωτά, του τυχοδιώκτη που έγινε τραπεζίτης και προσπάθησε να αλώσει τα ΜΜΕ με τις πλάτες του Α. Παπανδρέου. Οι παραδοσιακοί μεγαλοεκδότες, μπροστά στην απειλή ξεσήκωσαν μια εκστρατεία αξιοποιώντας τη δυσαρέσκεια από τη χρεοκοπία της πασοκικής «Αλλαγής», του δήθεν «Τρίτου Δρόμου» για τον σοσιαλισμό. Και η ΝΔ βρήκε ευκαιρία να πάρει το χρίσμα της ολιγαρχίας, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα το νεοφιλελεύθερο πρόγραμμά της που φόβιζε την κοινωνία.

Οι κυβερνητικοί εταίροι επέμεναν ότι ήταν μια κυβέρνηση περιορισμένης ευθύνης, με πρωθυπουργό ένα δευτεροκλασάτο πρώην υπουργό της ΝΔ (Τζαννή Τζαννετάκη). Μια προσωρινή λύση, ανοιχτή στη συμμετοχή του ΠΑΣΟΚ, προκειμένου να γίνει η «κάθαρση» και να μην παραγραφούν τα σκάνδαλα. Παράλληλα, σαν στόχος οριζόταν η αποκατάσταση της λειτουργίας των αστικών πολιτικών θεσμών. Άλλωστε, **αμέσως μετά την κυβέρνηση Τζαννετάκη... προέκυψε άλλη μια κυβέρνηση «εθνικής ενότητας», η λεγόμενη «Οικουμενική», με επικεφαλής τον Ξενοφώντα Ζολώτα και τη συμμετοχή ΝΔ-ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ** (με τη συμφωνία του ΚΚΕ και πάλι) **και του ΠΑΣΟΚ αυτή τη φορά**, λίγους μόλις μήνες μετά την... κάθαρση, τον Νοέμβριο 1989.

Στην πράξη, όμως, επρόκειτο για μια κυβέρνηση της ΝΔ, με υπουργούς που στη συνέχεια ήταν η ηγεσία της και ο πυρήνας των κυβερνήσεων του Κ. Μητσοτάκη το 1990-'93, με τη συμμετοχή τεσσάρων υπουργών του Συνασπισμού, αλλά όχι του ΚΚΕ, το οποίο απέφυγε να πάρει υπουργεία, κάτι που θα γινόταν για πρώτη φορά από το 1944.

Το σίγουρο είναι ότι η κυβέρνηση Τζαννετάκη έδωσε νομιμοποίηση στην προσπάθεια της ΝΔ να πάρει την κυβέρνηση, χωρίς να απολογείται για το ρόλο του Μητσοτάκη στην Αποστασία του 1965, αλλά και για το πρόγραμμα του βαλκανικού θατσερισμού. Κρίσιμο κέρδος για την άρχουσα τάξη ήταν η λογική της συναίνεσης και της υποταγής που κυριάρχησε στην Αριστερά.

Το έργο της κυβέρνησης Τζαννετάκη δεν είναι αμφιλεγόμενο, αλλά ουσιαστικά αντιδραστικό

Στη γραμμή που εφάρμοσε το ΚΚΕ το 1989, καταστέλλοντας βίαια κάθε εσωτερική διαφωνία, η οποία οδήγησε στην κυβέρνηση ταξικής συνεργασίας, εύκολα αναγνωρίζει κανείς τον πυρήνα της στρατηγικής του σημερινού ΣΥΡΙΖΑ

Η επιλογή του ενιαίου Συνασπισμού και του ΚΚΕ για συγκυβέρνηση με τη ΝΔ του Κώστα Μητσοτάκη και του νεοφιλελεύθερου θατσερισμού που εκπροσωπούσε, προκάλεσε καταλυτικές πολιτικές εξελίξεις και άνοιξε έναν κύκλο κρίσης και διάσπασης.

Είχαν προηγηθεί, βεβαίως, βήματα που είχαν ανοίξει το δρόμο στη συγκυβέρνηση. Το Δεκέμβρη του 1988 ανακοινώθηκε το **Κοινό Πόρισμα ΚΚΕ και Ε.ΑΡ.**, του σχήματος που διαδέχτηκε από τα δεξιά το *ΚΚΕ Εσωτερικού* το 1986. Ήταν μια προγραμματική συμφωνία που η ΚΕ του ΚΚΕ επικύρωσε εκ των υστέρων, η οποία μιλούσε για παραγωγικό εκσυγχρονισμό της χώρας, ενώ εγκατέλειπε τη θέση για αποδέσμευση από την ΕΟΚ. Σε αυτή τη βάση συγκροτήθηκε ο *Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου*, με πρόεδρο τον τότε γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΕ Χαρίλαο Φλωράκη και γραμματέα τον Λεωνίδα Κύρκο, επικεφαλής της ΕΑΡ (πλήρης τίτλος "Ελληνική Αριστερά"). Στις εκλογές της 18^{ης} Ιουνίου 1989, ο Συνασπισμός - που εγκατέλειψε το άθροισμα των δημοκρατικών δυνάμεων του ΠΑΣΟΚ και προστέθηκε σε αυτό της αστικής «κάθαρσης» - πήρε 13,1%, μόλις 1,4% πάνω από τις το άθροισμα των ΚΚΕ και ΚΚΕ Εσωτερικού το 1985, εκλέγοντας 28 έδρες στη Βουλή.

Αυτή η πορεία είχε **δρομολογηθεί από το 12^ο συνέδριο του ΚΚΕ το 1987** που πρότεινε σαν άμεσο στόχο μια «Νέου Τύπου Ανάπτυξη», θεωρώντας ότι τα άμεσα προβλήματα των εργαζομένων έρχονται από τη «στρεβλή καπιταλιστική ανάπτυξη». Αυτή η γραμμή εκτιμούσε ότι θα επιλυθούν σε πρώτη φάση χωρίς ανατροπή του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, σε ένα πλαίσιο ενάντια στην «εξάρτηση» και τη μονοπωλιακή «ασυδοσία», τη «μονόπλευρη λιτότητα» και τα «άλυτα δημοκρατικά προβλήματα». Με αυτή τη λογική μια κυβέρνηση με κορμό την Αριστερά, πριν την επανάσταση, θα μπορούσε να ανοίξει το δρόμο για την επανάσταση και να τακτοποιήσει τα «επείγοντα προβλήματα».

Φυσικά, όσο σαφή ήταν τα βήματα και η **τακτική για την κυβέρνηση αστικής διαχείρισης**, τόσο θολές οι διακηρύξεις στα πίσω κεφάλαια των κομματικών ντοκουμέντων παρέμεναν οι επαναστατικές αναφορές... **Σε αυτή δε τη γραμμή του ΚΚΕ, που οδήγησε στην κυβέρνηση ταξικής συνεργασίας το 1989, εύκολα αναγνωρίζει κανείς τον πυρήνα της στρατηγικής του σημερινού ΣΥΡΙΖΑ.**

Από τη μεριά του Συνασπισμού, στην κυβέρνηση Τζαννετάκη συμμετείχαν ως υπουργοί Δικαιοσύνης ο Φώτης Κουβέλης (γραμματέας τότε της ΕΑΡ), Εσωτερικών ο Νίκος Κωνσταντόπουλος (μετέπειτα πρόεδρος του ΣΥΝ και του ΣΥΡΙΖΑ), Πολιτισμού ο Γιώργος Μυλωνάς (υπουργός του Κέντρου προδικτατορικά) και Εργασίας ο Χάρης Παπαμάργαρης (πρώην πρόεδρος της ΟΤΟΕ, κοντά στο ΚΚΕ μέχρι και σήμερα).

Η επιλογή αυτή προκάλεσε **θύελλα αντιδράσεων στη βάση του ΚΚΕ** και του Συνασπισμού. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι, όπως έγινε και με το Κοινό Πόρισμα ΚΚΕ-ΕΑΡ, συζητήθηκε και εγκρίθηκε εκ των υστέρων στην ΚΕ του ΚΚΕ, παρά τις **σοβαρές διαφωνίες**. Όταν η κυβέρνηση Τζαννετάκη ζήτησε ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή, την τιμή της Αριστεράς

έσωσε ο **Κώστας Κάππος** δηλώνοντας «θα ψηφίσω "παρών", διότι το ΚΚΕ τείνει να υποταχτεί σε μικροαστικές και αστικές "εκσυγχρονιστικές" θέσεις», πρωτοβουλία που του κόστισε την καθαίρεση από την ΚΕ του κόμματος.

Εκείνες τις μέρες παραιτήθηκαν από την ΚΕ του ΚΚΕ οι Κώστας Μπατίκας και Νίκος Κοτζιάς. Ήταν η αρχή μια σειράς από έντονες και δημόσιες διαφοροποιήσεις μελών και στελεχών της αριστερής διαφωνίας, διεργασίες που στην εξέλιξή τους οδήγησαν και στην ανταρσία και τη διάσπαση της ΚΝΕ το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους και μετέπειτα στη συγκρότηση του ΝΑΡ το Γενάρη του 1990.

Το ΚΚΕ, από τη μεριά του, προσπάθησε είτε με κατασταλτικά μέτρα είτε με ένα προπαγανδιστικό βομβαρδισμό να εμφανίσει την συγκυβέρνηση με τη ΝΔ σαν επιλογή που ταιριάζει με την τακτική ενός επαναστατικού κόμματος. Χαρακτηριστική ήταν η μπροσούρα για το Σύμφωνο Σοφούλη-Σκλάβαινα το 1936, με την επιχειρηματολογία ότι **δεν είναι η πρώτη φορά που το ΚΚΕ συνεργάζεται με αστικές δυνάμεις στους κρατικούς θεσμούς**, με θετικά αποτελέσματα για το λαό.

Στην πράξη, όμως, το περίφημο έργο της κυβέρνησης Τζαννετάκη δεν παραμένει απλά αμφιλεγόμενο, αλλά επί της ουσίας αντιδραστικό. Η υπόθεση της «κάθαρσης» αποδείχτηκε ένα πρόσχημα, καθώς από τα πολιτικά πρόσωπα του ΠΑΣΟΚ που οδηγήθηκαν στο ειδικό δικαστήριο, ο Παπανδρέου απαλλάχτηκε, οι Τσοβόλας και Πέτσος είδαν να τους επιβάλλονται εξαγοράσιμες ποινές και συνέχισαν να πολιτεύονται, ο Ρουμελιώτης έκανε χρήση της ευρωβουλευτικής ασυλίας, ενώ ο Κουτσόγιωργας είχε πεθάνει στη διάρκεια της δίκης. Το ΠΑΣΟΚ, μέσα από τη συγκεκριμένη διαδικασία, αντιμετώπισε τη φθορά που είχε στην κοινωνία, ενώ η ηγεσία υπό τον Παπανδρέου ισχυροποιήθηκε.

Από τα πέντε νομοσχέδια της συγκυβέρνησης ΝΔ-Συνασπισμού, το σημαντικότερο ήταν η θέσπιση της ιδιωτικής τηλεόρασης, με ένα καθεστώς κομμένο και ραμμένο στα μέτρα των μεγαλοεκδοτών που έστησαν την υπόθεση της «κάθαρσης» και στήριξαν την κυβέρνηση. Ήταν η αρχή για όσα ζούμε με τον ασφυκτικό μηχανισμό προπαγάνδας και χειραγώγησης με ολοκληρωτικά χαρακτηριστικά, ο οποίος σταθερά βρίσκεται στο κέντρο της διαπλοκής. Τα δε θεσμικά μέτρα που διαφημίστηκαν ως μέγιστη συμβολή του Συνασπισμού παρέμειναν κενό γράμμα, ενώ η αποκομματικοποίηση του κράτους ήταν απλά το πρώτο βήμα για την αλλαγή φρουράς στον κρατικό μηχανισμό και το στρατό από τα στελέχη του ΠΑΣΟΚ σε αυτά της ΝΔ. Η ζωή έδειξε για άλλη μια φορά ότι μερικοί αριστεροί υπουργοί δεν αλλάζουν τον ρόλο του αστικού κράτους και των θεσμών του.

Όσο για το «πάγωμα» της διαπραγμάτευσης για την παραμονή ή όχι των αμερικάνικων βάσεων, καθώς έληγε η συμφωνία παραμονής, εξελίχτηκε σε **σιωπηρή παράταση και οδήγησε στο σημερινό καθεστώς**. Η περίφημη «εθνική συμφιλίωση» ουσιαστικά αφορούσε το κάψιμο των φακέλων, μια επιλογή αμφιλεγόμενη ηθικά, πολιτικά και ιστορικά, που εξαφάνισε τεκμήρια ιστορικής μνήμης.

Σημαντικές ήταν οι συνέπειες και στο κόστος ζωής, καθώς η συγκυβέρνηση λανσάρισε τη νεοφιλελεύθερη λογική των «απελευθερώσεων» της κερδοσκοπίας του κεφαλαίου ξεκινώντας συμβολικά με το ψωμί. Παράλληλα, έγινε σαφές ότι η «κάθαρση» δεν αφορά τις λεγόμενες προβληματικές και χρεοκοπημένες επιχειρήσεις, που ανέλαβε να σώσει το δημόσιο.

Συμπερασματικά, η κυβέρνηση Τζαννετάκη άνοιξε το δρόμο για την άρχουσα τάξη για να επιβάλλει το νεοσυντηρητικό χειμώνα του θατσερισμού, ενώ της έδινε και τη συναίνεση που απαιτούσαν οι φιλοδοξίες της ενόψει και της κατάρρευσης του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και της ιμπεριαλιστικής επιδρομής στα Βαλκάν

ΚΚΕ: «Μισή» αυτοκριτική, μεγάλο έλλειμμα στρατηγικής

Το ΚΚΕ στις εξελίξεις αυτές έβλεπε «άνοιξη της Αριστεράς» που διασφάλιζε υποτίθεται ρυθμιστικό ρόλο στην πολιτική ζωή. Οι συνέπειες όμως ήταν κρίση και **διπλή διάσπαση**, με απώλεια της κοινωνικής εμβέλειας που δεν έχει ξεπεραστεί ακόμη. Αναμφίβολα, σημαντική αρνητική συμβολή είχαν οι εξελίξεις στον «υπαρκτό σοσιαλισμό», η Περεστρόικα του Γκορμπατσόφ που ευνοούσε τη γραμμή του Συνασπισμού και η κατάρρευση που τροφοδοτούσε τα καταστροφικά αποτελέσματα.

Πριν αποχωρήσει από το Συνασπισμό, το ΚΚΕ εκτιμούσε το Δεκέμβρη του 1989 πως όσοι διαφώνησαν με τη συγκυβέρνηση «επιδίωκαν να εγκλωβίσουν το κόμμα αποκλειστικά στις μονότονες καταγγελίες και στην επανάληψη μόνο του συνθήματος “έξω από την ΕΟΚ”». Παράλληλα, εκτιμούσε πως «ο Συνασπισμός, συμμετέχοντας, υπό όρους, σ’ αυτές τις κυβερνήσεις, δίνει και «εκ των άνω» τη μάχη για την υπεράσπιση των συμφερόντων των εργαζομένων, για την προώθηση δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων και την αποτροπή μιας αυταρχικής, συντηρητικής πορείας».

Στο 14^ο συνέδριο του ΚΚΕ, μετά τη ρήξη με το ΣΥΝ το 1991, η εισήγηση αναφέρει ότι «η κατάληξη του Συνασπισμού δεν επιτρέπεται να οδηγήσει σε απλουστεύσεις του τύπου «δεν έπρεπε να γίνει ο Συνασπισμός», ενώ θα αποφύγει να τοποθετηθεί αρνητικά για το Κοινό Πρόγραμμα ΚΚΕ-ΕΑΡ και την κυβέρνηση Τζαννετάκη. Η Α. Παπαρήγα θα υποστηρίξει ότι η «η αλλαγή παραγωγικού προτύπου ανάπτυξης είναι οι άμεσοι στόχοι πάλης... μέσα από τους οποίες έρχεται στη μεγαλύτερη επικαιρότητα, η πολιτική της αλλαγής με κατεύθυνση το σοσιαλισμό, που ολοκληρωμένα επεξεργάστηκε το 12^ο συνέδριο», ενώ ο Χ. Φλωράκης τόνιζε: «Στηρίξαμε την κυβέρνηση Τζαννετάκη βάζοντας τέτοιους όρους, για να επιτύχουμε στόχους που το λαϊκό κίνημα τους πάλευε δεκαετίες ολόκληρες» (ΡΙζοσπάστης, 21.12.1991)

Το **ΚΚΕ**, στα επόμενα χρόνια, **αποκήρυξε το Συνασπισμό σαν μορφή που αναιρούσε την αυτοτέλεια του κόμματος**, ενώ στο κείμενο του ΠΓ με τίτλο «Η πορεία αποκατάστασης του επαναστατικού χαρακτήρα του ΚΚΕ» (ΚΟΜΕΠ, τ. 6/2013) εκτιμά πως η «συμμετοχή και στήριξη των δύο κυβερνήσεων του 1989-1990 από τυπική πλευρά δεν αποτελεί παραβίαση του Προγράμματος του Κόμματος, δεδομένου ότι στη γενικότητά της ήταν ενταγμένη στη λογική συνεργασίας και με αστικές πολιτικές δυνάμεις». Πέρα από αυτή τη διαπίστωση όμως, δεν υπάρχει η «ουσιαστική πλευρά».

Μένει αναπάντητο ποιος ήταν ο δρόμος, αν η συγκυβέρνηση με τη ΝΔ ήταν λάθος. Αυτό δεν έχει να κάνει μόνο με την έλλειψη αυτοκριτικής για την περίοδο του 1989 ή τη σιωπή για το ρόλο στελεχών της σημερινής ηγεσίας του ΚΚΕ (Κουτσούμπας, Παπαρήγα, Γόντικας κ.ά.). Συνδέεται με την έλλειψη μιας τακτικής που θα συνδέει τη δράση με την επαναστατική στρατηγική, ώστε αυτή να μην υποβιβάζεται σε γενικόλογη επαγγελία, μια έλλειψη που καταλήγει στη μονοδιάστατη προβολή της εκλογικής ενίσχυσης.

Γιώργος Κρεασίδης, εφημερίδα ΠΡΙΝ, 30 Ιουλίου 2019

[Tweet](#)
